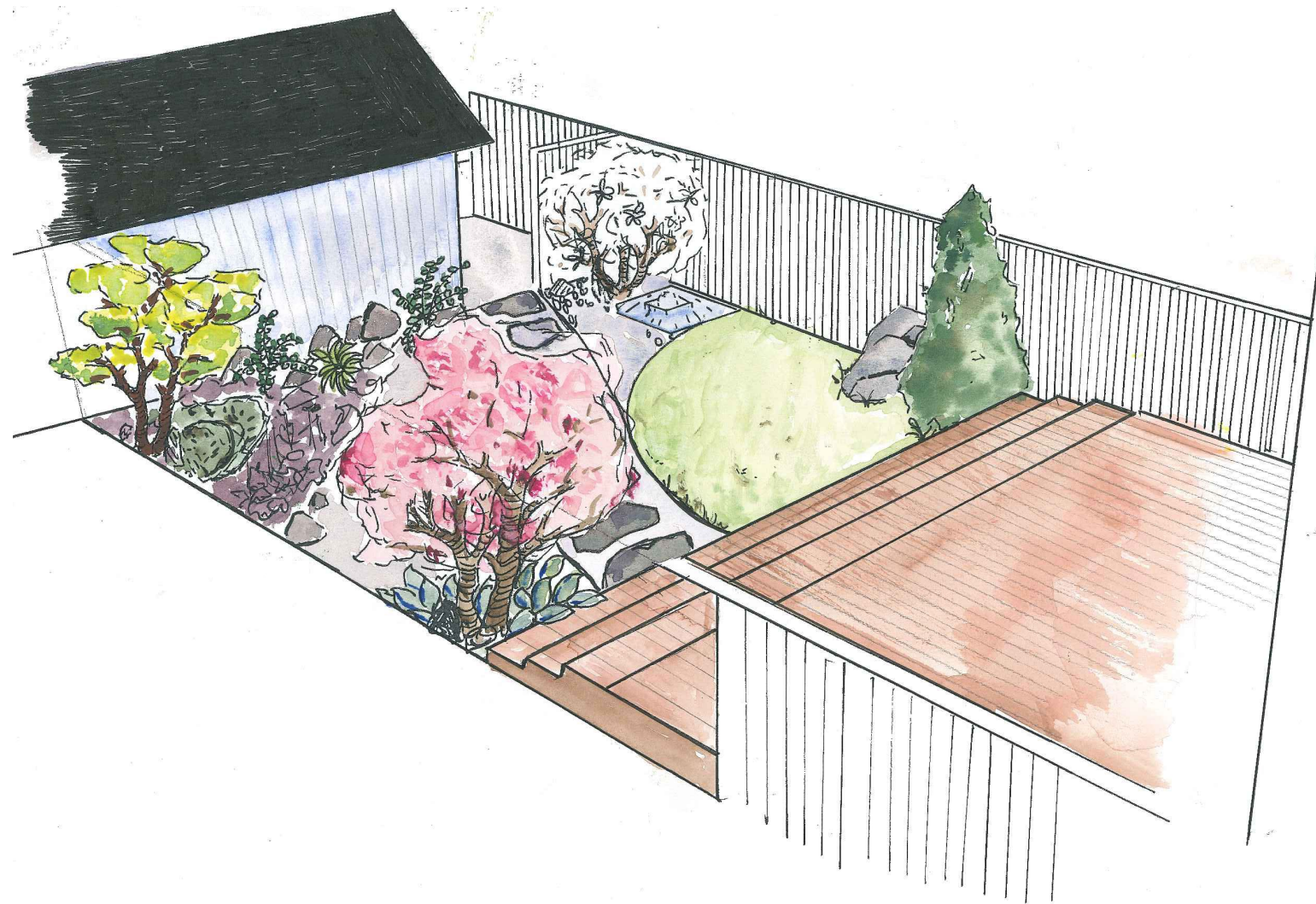

JAPANSK TRÄDGÅRD PÅ SVENSKA

Gestaltning av en omsluten villaträdgård i Uppsala

Elvira Bäckström

Titel: Japansk trädgård på svenska: Gestaltning av en omsluten villaträdgård i Uppsala

Engelsk titel: Japanese Garden Style in a Swedish Context: Design Proposal for an Enclosed Garden in Uppsala

© Elvira Bäckström

Handledare: Kerstin Nordin, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: japansk trädgård, Lawsons kub, omsluten trädgård, steppingstones, villaträdgård

Omslagsbild: Gestaltningsförslag till en japansk trädgård i Uppsala. Illustration: Elvira Bäckström.

Publiceringsår: 2016

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Japanska trädgårdar symboliserar ett lugn och en harmoni och är därför en stor inspirationskälla för landskapsarkitekter och trädgårdsdesigners idag. Något som japansk trädgårdskultur associeras med är konsten att anlägga trädgårdar på mycket små ytor. Detta är en kunskap som är nödvändig i ett samhälle som förtätas allt mer och lämnar allt mindre plats för gröna ytor i staden. Syftet med den här uppsatsen är att exemplifiera hur man kan använda sig av principerna för en japansk omsluten trädgård vid utformningen av en svensk villaträdgård, vilket undersökts genom ett gestaltningsförslag för en tomt i Uppsala. Gestaltningsprocessen inleddes med insamling av information och inspiration från litteraturstudier och besök i japanskinspirerade trädgårdar i Sverige. Utöver det utfördes inventering och analys av platsen för gestaltningen och de japanska gestaltningsprinciperna ställdes mot förhållandena på platsen. För att formulera och strukturera gestaltningsproblemet användes Lawsons kub från boken *How Designers Think*. Lawsons kub är en modell som visualiserar Bryan Lawsons metod för att strukturera upp begränsningarna för en gestaltning. Arbetet resulterade i ett program som ledde vidare till ett gestaltningsförslag. Gestaltningsförslaget presenteras i form av en plan med tillhörande växförslag, två snitt samt en perspektivistisk bild som visar förslaget i sin helhet. Programpunkterna poängterar vikten av att skapa en trädgård med japansk känsla, där material och formspråk väljs utifrån den omslutna trädgården. Trädgården skall vara anpassad för de fyra årstiderna, ha lätta till måttliga skötselkrav och tillföra mer grönska på platsen. Det visade sig att det som främst drev gestaltningsprocessen framåt var de begränsande förutsättningarna på platsen så som fuktig jord, skugga och liten yta. Under gestaltningsarbetet uppdagades att programpunkten ”att gestalta en trädgård med japansk känsla” är svår, eftersom känsla är något individuellt och personligt. En bättre intention var istället att applicera traditionella japanska gestaltningsprinciper för en omsluten trädgård på en svensk villaträdgård. Vidare diskuteras mötet mellan inspiration från litteraturstudier och de reella förutsättningarna på platsen och att detta är det som har störst betydelse för det slutgiltiga förslaget.

Abstract

Japanese gardens today are a major source of inspiration for landscape architects and garden designers, as they symbolize peace and harmony. Japanese garden culture is also often associated with the art of constructing gardens in very small spaces. This skill is necessary in a society that is densified, with less room for green spaces in the city. The purpose of this Bachelor’s thesis is to illustrate how to use the principles of a Japanese enclosed garden in order to design a Swedish private garden. This was investigated by a design proposal for a small private garden in Uppsala. The method of design initiatedly consisted of gathering information and inspiration from literature and visits to Japanese-inspired gardens in Sweden. In addition, an inventory and an analysis of the site for the design were carried out and the Japanese design principles were evaluated against the conditions on the site. To structure the challenges of the design process in theory, Lawson’s cube from the book *How Designers Think* was used. Lawson’s cube is a model that visualizes Bryan Lawson’s method for structuring the limitations of a design. The work resulted in a program leading to a design proposal. The design proposal is presented through one illustration plan with suggested plant material, two sections and one two point perspective of the design proposal as a whole. The program that guided the design emphasizes the importance of creating a garden with a Japanese feeling and a visual expression, using materials inspired by an enclosed garden. The garden shall be adapted to all four seasons, have light or medium maintenance requirements and introduce more greenery on the site. It turned out that the limiting conditions at the site, such as moist soil, shade and a crowded small space, strongly influenced the design process. When the design was completed it revealed that the part of the program that stated “to design a garden with a Japanese expression” is difficult to follow through. The reason for that is that “Japanese feeling” is something individual and personal. A better intent would be instead to create a garden that applies traditional Japanese principals of garden design for an enclosed garden. Furthermore, the clash between inspiration from the literary studies and the real conditions at the location is discussed, as it had a great impact on the design process.

Innehåll

Introduktion..... 5

    Bakgrund 5

    Syfte och frågeställning 5

    Avgränsningar 5

Metod..... 5

    Litteraturstudie..... 5

    Platsinventering 5

    Analys och formulering av gestaltningsförutsättningarna 5

    Intervju med brukare 6

    Sökande av inspiration 6

Resultat 6

    Litteratur och fältstudier 6

    Traditionella japanska trädgårdstyper 6

    Viktiga element i japanska trädgårdar 7

    Japanska dammen i Bergianska trädgården 7

    Växter som inspirerade gestaltningen 7

    Element som inspirerade gestaltningen 7

    Ulf T. Hallbergs trädgård..... 8

    Inventering av platsen för gestaltning..... 8

    Analys av platsen 9

    Positiva aspekter med platsen..... 9

    Negativa aspekter med platsen 9

    Brukarnas önskemål..... 9

    Formulering av gestaltningsproblem 9

    Program..... 9

    Arbetsgång/Process 10

    Gestaltningsförslag: Japansk trädgård på svenska..... 11

    Växtlista 12

    Ersättningsväxter..... 12

Diskussion. 13

    Sökande efter information och inspiration 13

    Programmet och gestaltningen 13

    Brukarnas önskemål..... 13

    Platsens förutsättningar och växtvalet..... 13

    Problematik och vidare frågor 14

Referenser 15

Introduktion

Som landskapsarkitektstudent söker man alltid efter inspiration till framtida gestaltningar och projekt. Med internetbaserade inspirationskällor som Pinterest, Flickr, Instagram och andra bilddatabaser upplever jag inspirationen mer global idag än någonsin.

Jag har under min studietid märkt att en stor inspirationskälla för gestaltningen av många offentliga och privata trädgårdar i dag är klassiska japanska trädgårdar. En förklaring till intresset för japanska trädgårdar är att de förmedlar en känsla av lugn och balans och är platser för återhämtning och vila (Kawaguchi 2000, s. 1). I ett samhälle som är mitt i en process där städerna förtätas och de gröna ytorna minskar betydligt behöver människor fortfarande platser för vila och återhämtning (Berg 2015).

Bakgrund

Vid övergången från 1600-talet till 1700-talet fick intresset för kinesisk kultur stort genomslag i Europa, vilket syntes bland annat i trädgårdskonsten. I 1700-talets *chinoiserie*-mode blandades det västerländska och österländska inom trädgårdskonsten (Holm 1996, s. 10). Enligt Christa Holm, författare till boken *Inspiration från japanska trädgårdar*, sveper under hela 1990-talet en liknande våg av japanintresse över världen. Holm (1996, s. 10) beskriver att det inte är första gången; år 1854 tvingades Japan öppna sina gränser under amerikanskt militärt hot. I och med att Japans gränser öppnades spreds kulturen till västvärlden. Detta har i efterhand resulterat i japanska influenser i konst, hantverk och trädgårdskonst i västvärlden.

Christa Holm skriver att många nordiska trädgårdsarkitekter har attraherats av den japanska trädgårdskulturens enkelhet och harmoni. Det som är gammal trädgårdstradition i öst passar utmärkt ihop med modern arkitektur i väst (Holm 1996, s. 10). Exempel på offentliga japanskinspirerade trädgårdar i Sverige är den japanska delen av Botaniska trädgården i Uppsala och den japanska dammen i Bergianska trädgården i Stockholm.

Holm hävdar att dagens privatträdgårdar har som sin främsta funktion att erbjuda avkoppling. Behovet av att uppleva stillhet och natur har blivit allt större i våra städer (Holm 1996, s. 91). I japanska storstäder har man länge varit tvungen att bo mycket trångt. Som följd har konsten att skapa rofyllda trädgårdar på mycket små ytor varit viktig (Holm 1996, s. 10). I Sverige idag är förtätningen av städer och bostadsytor på väg åt samma håll.

Inspirationen för gestaltningen i det här arbetet kommer från en typ av japansk trädgård som kallas *tsuboniwa* som betyder omsluten trädgård. Den omslutna trädgården kan gestaltas i helt eller delvis

omslutna rum och på mycket små ytor (Kawaguchi 2000, ss. 20-63). Enligt min uppfattning finns det svårigheter med att skapa en japanskinspirerad trädgård i Sverige. Faktorer som försvårar processen kan vara kultur, klimat och estetik. Dessa faktorer kan emellertid skapa en intressant gestaltningsmässig utmaning.

Syfte och frågeställning

Det japanska sättet att gestalta efterfrågas av många i offentliga och privata sammanhang, och detta arbete kan fungera som ett konkret exempel för hur en sådan gestaltning kan utformas. Syftet med uppsatsen är att exemplifiera hur man kan ta fram ett förslag för en japanskinspirerad gestaltning i en mindre villaträdgård. För att konkretisera gestaltningsmetoderna används en specifik villaträdgård i Uppsala. Trädgården som gestaltningen appliceras på är cirka 70 kvadratmeter stor och ligger i Luthagen, centrala Uppsala. Resultatet presenteras i form av ett gestaltningsförslag med plan, två snitt, växtlista och perspektivistisk bild. Frågan som denna uppsats ska besvara lyder: *Hur kan en svensk mindre villaträdgård gestaltas enligt principerna för en japansk omsluten trädgård?*

Avgränsningar

Förutsättningarna på platsen som gestaltningen utgår ifrån avgränsar växt- och materialvalen i förslaget. Trädgårdens storlek, läge och klimat begränsar och styr utformningen. Urvalet av växter till gestaltningen väljs från *Billbäcks produktkatalog 2012/2013* (Billbäck & Jacobsen 2012/2013) och landskapsarkitektutbildningens perennkompodium på SLU (Elg, Johnander & Lagerström 2014). Valet av formspråk för gestaltningen avgränsas av de japanska principerna för en omsluten trädgård i enlighet med Kawaguchi (2000, s. 54). Gestaltningsförslaget följer ingen bestämd budget, men pris, kvalitet och hållbarhet vägs dock in i valet av växter och material. Ingen planteringsplan ingår i gestaltningsförslaget.

Metod

Metoden som används är gestaltning, uppdelad i ett antal delmetoder. Bryan Lawson förklarar i sin bok *How Designers Think* att det finns många olika modeller för hur en gestaltningsprocess ser ut (Lawson 2005, ss. 33-34). Lawson hävdar att gestaltningsarbete är en cyklisk process som innefattar ett antal delmoment som till exempel sökande och syntes av information, formulering av gestaltningsproblem och skissande på lösningar till problemet. Denna process kan sammanfattas i tre steg som *analys*, *syntes* och *utvärdering*. När en lösning till problemet upptäcks kan den leda till

nya problemformuleringar som kräver insamling av mer fakta och på det sättet blir gestaltning en cyklisk process. (Lawson 2005, s. 38). Nedan följer en beskrivning av de arbetsmoment som ingick i gestaltningsprocessen för detta arbete.

Litteraturstudie

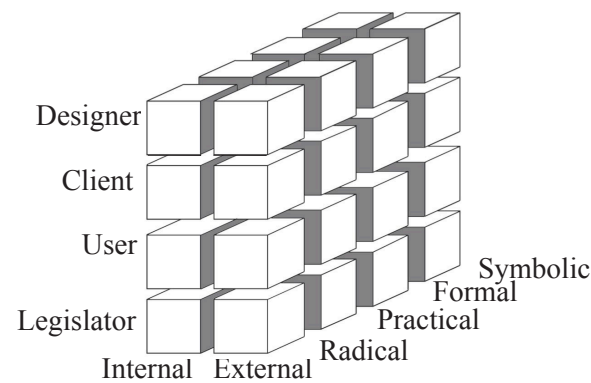
I litteraturstudien granskades litteratur om japansk trädgårdskultur med fokus på ett antal traditionella typer av japanska trädgårdar och de element som är vanligast förekommande i dem. Litteraturstudiens syfte var att bidra med ökad kunskap till gestaltningen. Litteraturen fungerade som inspiration och låg tillsammans med platsens förutsättningar och besök i japansk-inspirerade trädgårdar till grund för beslutstagande i gestaltningsprocessen. Huvudsaklig litteratur för uppsatsens bakgrundsbeskrivning var *Serene Gardens: Creating Japanese design and detail in the western garden* av Yoko Kawaguchi (2000). Kawaguchi har studerat både öster- och västerländsk trädgårdskultur. Hon är forskare och författare inom konst, design och trädgårdsvetenskap. *Serene Gardens* redogör tydligt för olika typer av traditionella japanska trädgårdar och de element som de vanligen innehåller. Växterna i gestaltningen valdes med hjälp av *Billbäcks produktkatalog 2012/2013* (Billbäck & Jacobsen 2012/2013) och *Perennkompodium* från landskapsarkitektprogrammet årskurs 1-3 (Elg, Johnander & Lagerström 2014) samt iakttagelser av, enligt min uppfattning, lyckade exempel på växter från två besökta japan-inspirerade trädgårdar.

Platsinventering

Inventeringen av trädgården i Luthagen, centrala Uppsala utfördes fredagen den 15 april 2016 klockan 10–12. Vädret var omväxlande soligt och molnigt. Under inventeringen antecknades mått, material, befintliga växter, sol- och skugglägen och andra relevanta förutsättningar på platsen.

Analys och formulering av gestaltningsförutsättningar

Analysmetoden hämtades ur Lawsons teorier i boken *How Designers Think*. Lawsons teori för problemformulering utgår från modellen av en kub som är 4 x 2 x 4 block (Se figur 1). Kuben kategoriserar olika typer av aspekter som kan begränsa en gestaltning. När samtliga aspekter har blivit övervägda kan man formulera ett sammanfattat gestaltningsproblem (Lawson 2005, s. 106). Kategorierna för begränsningar enligt Lawson presenteras kort på följande sida.

Figur 1. Lawsons kub, efter originalbild i Lawson (2005, s. 106). Kuben visualiserar hur de olika faktorerna i gestaltungsprocessen är beroende av varandra. Modifierad illustration: Elvira Bäckström.

Interna begränsningar utgör problemets grund, exempelvis storleken på den yta man har att arbeta med eller nödvändiga funktioner som måste finnas på en plats (Lawson 2005, s. 93).

Externa begränsningar är enligt Lawson förutsättningar som designern inte kan råda över. Exempel på sådana är platsens läge eller vilken tid på dagen platsen är solbelyst (Lawson 2005, ss. 94-97). Även aktörerna som ingår i en designprocess utgör begränsningar, menar Lawson. Han delar därför upp aktörerna i fyra kategorier: *klienten, brukarna, designern* och *lagstiftarna*. Alla dessa utgör var och en för sig begränsningar för en gestaltning (Lawson 2005, ss. 84-90). Utöver de tidigare nämnda aspekterna finns det fyra övriga typer av begränsande faktorer, nämligen radikala, praktiska, symboliska och formmässiga (Lawson 2005, ss. 103-105).

De *radikala* begränsningarna kan utgöras av faktorer som hanterar det primära syftet för platsen som gestaltas, till exempel för ett promenadstråk att man ska kunna promenera på det. Det kan emellertid bildas konflikter mellan olika brukares syn på de radikala begränsningarna. Ett exempel på det kan vara en offentlig park där det som är praktiskt för de som besöker parken kan vara opraktiskt för de som sköter den (Lawson 2005, s. 103).

De *praktiska* begränsningarna handlar om fysiska aspekter som hållfasthet eller markförutsättningar (Lawson 2005, s. 103).

De *formmässiga* begränsningarna handlar om form och estetik, om vad en betraktare finner tilltalande, som till exempel färg och symmetri (Lawson 2005 s. 104). Den sista kategorin av begränsningar är *symboliska* begränsningar som kan utgöras av historiska referenser eller symboler av annat slag (Lawson 2005 ss. 104-105). Lawsons metod för problemformulering användes i det här arbetet för att få en klar bild av gestaltningens begränsningar och på så sätt komma fram till en problemformulering. Genom att konkretisera och sammanfatta de begränsande faktorerna kan man formulera gestaltungsproblemet. När gestaltungsproblemet är formulerat kan det lösas genom gestaltning. Mitt gestaltungsförslag är en lösning på gestaltungsproblemet på platsen.

Intervju med brukare

Brukarfamiljen, som även är beställarna, i det här arbetet kom jag i kontakt med eftersom de är vänner till min granne. Brukarna är en familj som är intresserad av att rusta upp sin trädgård. Familjen består av ett par med vuxna barn. Intervjupersonen som förde familjens talan är kvinna, tillika barnens mor. Brukarna är födda i Sverige men har bott i Japan i cirka fem år. En stor del av deras inredning går i japansk stil och hela familjen har en förkärlek till det japanska. Utifrån dessa omständigheter passar detta arbete extra bra i just den här trädgården. Intervjun skedde i samband med inventeringen och analysen den 15 april 2016. Mötet ägde rum i huset som tillhör trädgården. En semistrukturerad intervju utfördes i enlighet med Bryman (2011, s. 415), där en inledande öppen fråga följdes av ett antal mera exakta frågor. Frågorna var:

1. Berätta lite om din trädgård.
2. Vad tycker du om med trädgården?
3. Vad tycker du mindre om med trädgården?
4. Hur används trädgården?
5. Vilken tid på dagen/dagar i veckan används den mest?
6. Har du några önskemål om vad som ska finnas i trädgården?

Sökande av inspiration

Två olika japanska trädgårdar i växtzon 3–4 användes som referens vid gestaltningen. Bägge analyserades vid och efter besöket med fokus på materialval, struktur och karaktär. De trädgårdar som besöktes var Japanska dammen i Bergianska trädgården i Stockholm och en privat trädgård i Örebro som tillhör Ulf T. Hallberg. Besöken skedde den 22 april respektive 16 april 2016. Dessa valdes ut eftersom de båda är trädgårdar i liten skala med japanska influenser, där inspiration kunde hämtas. Eftersom en av trädgårdarna är privat och den andra offentlig, förekommer vissa strukturella skillnader mellan dem.

Resultat

Följande avsnitt inleds med en redovisning av litteraturstudien. Efter det beskrivs besöken i de två japanska trädgårdarna, intryck från dem och vad som uppfattades som användbart att tillämpa i en gestaltning. Därefter presenteras analys av trädgården i Luthagen, programmet, arbetsprocessen och slutligen en presentation av gestaltningen.

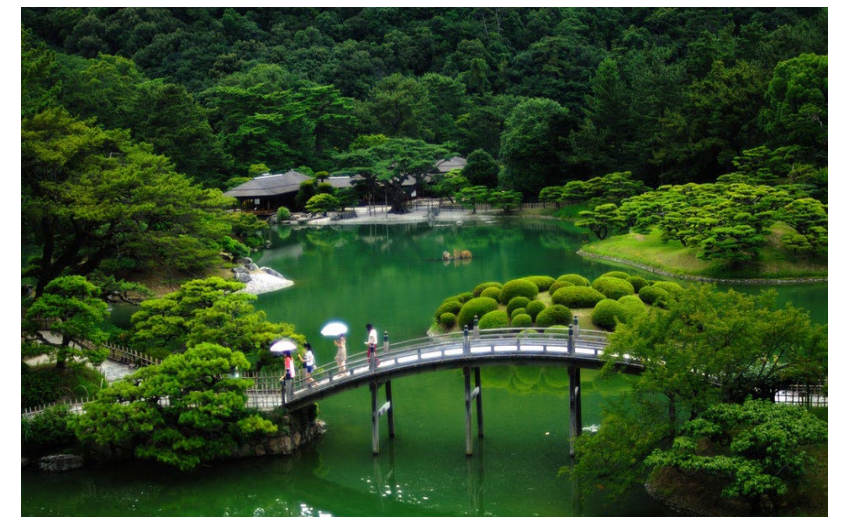
Litteratur och fältstudier

Litteraturstudien i det här arbetet är en sammanfattande studie över gestaltungsprinciper för traditionella japanska trädgårdar. Dessa principer utgör en relevant bakgrund eftersom de ligger till grund för den definition av en japansk trädgård som använts i gestaltungsförslaget.

Traditionella japanska trädgårdstyper

Trädgård med berg och damm är en typ av trädgård som finns både i större och mindre varianter. I en storskalig trädgård med berg och damm finns möjlighet att skapa ett varierat landskap. I en sådan trädgård kan det finnas en damm med öar i. Öarna i sin tur kan knytas samman av broar och detta kan varieras på olika sätt. Höjdskillnaderna eller de symboliska ”bergen” bidrar med ökat djup och perspektiv till landskapsbilden (Kawaguchi 2000, ss. 21-26).

Torrträdgårdar eller **Zenträdgårdar** uppkom i sin tidigaste form på 1300-talet som tempelträdgårdar för buddistmunkar och Zen-präster skriver Kawaguchi i sin bok *Serene Gardens*. Denna trädgårdstyp blev vanligast hos tempel eftersom dessa ofta låg högt i landskapet och hade dålig tillgång till vatten (Kawaguchi 2000, s. 34). Torrträdgårdar består ofta av krattat grus eller småsten i

Figur 2. Exempel på en trädgård med berg och damm. Pixabay/Creative Commons CC0.

svepande mönster. Mönstret i gruset symboliserar och ger intryck av vatten som rinner fram. I strömmen av grus finns ofta naturliga stenar som uppstickare beskriver Kawaguchi (2000, s. 37). Om träd eller buskar finns inkluderade i kompositionen är de noggrant beskurna och ska alltid behålla samma form för att ge intryck av tidlöshet (Kawaguchi 2000, s. 34).

Figur 3. Exempel på en toriträdgård eller zenträdgård med krattat grus och naturliga stenar. Pixabay/Creative Commons CC0.

Teträdgårdar är starkt sammanbundna med den japanska te-ceremonin som uppkom på 1400-talet och är en mycket utstuderad ritual där ägaren dricker grönt te tillsammans med gäster, en ceremoni som karaktäriseras av lugn enkelhet (Kawaguchi 2000, s. 44). Te-trädgården har en viktig roll i att förbereda gästerna på den stundande te-ceremonin. Längs med vandringen till tehuset är varje sekvens i trädgården speciellt anlagd för att hjälpa gästerna att rena både kropp och själ (Kawaguchi 2000, s. 44).

Omsluten trädgård är en typ av trädgård som lånar element från alla de ovanstående trädgårdarna. Kawaguchi (2000) skriver att Det är den typen av trädgård som är vanligast hos privatpersoner, restauranger och hotell. Det är en idealisk trädgårdstyp för privata eller allmänna platser där det är trångt och ont om utrymme (Kawaguchi 2000, s. 54). En *tsuboniwa* är den minsta sortens omslutna trädgård, skapad för att betraktas på nära håll och ofta en plats som är skuggad och omsluten av väggar (Kawaguchi 2000, s. 54). Enligt en artikel i *Kyoto Journal* (Keane 1989) kan man dela upp betydelsen av det japanska ordet *tsuboniwa* i två delar. Ordet *niwa* betyder helt enkelt trädgård. Ordet *tsubo* kan översättas på två olika sätt, antingen till väldigt liten trädgård eller till ett kärl (så som till exempel en kruka). Den senare betydelsen symboliserar trädgården som ett tredimensionellt kärl, inte bara en liten trädgård utan ett tredimensionellt rum som hålls mellan omslutande väggar (Keane 1989). Viktigt när man gestaltat en omsluten trädgård är att tänka på från vilka vinklar den oftast kommer bli betraktad, framhåller Kawaguchi (2000, s. 54). Hon skriver vidare att man kan arbeta med mossa, vitt grus och små växter för att skapa symboler för ett större landskap; gestaltningen får gärna vara mycket abstrakt och konstnärlig (Kawaguchi 2000, s. 59). Detta är en av de mest användbara typerna av trädgård som kan appliceras på vilken liten trädgårdsyta som helst (Kawaguchi 2000, s. 61).

Figur 4. En omsluten trädgård/tsuboniwa. Pixabay/Creative Commons CC0

Viktiga element i japanska trädgårdar

Växter är något som skiljer den japanska och den svenska trädgårdskulturen åt. Enligt Kawaguchi (2000, s. 66) är den största skillnaden mellan japansk och svensk trädgårdskultur att den japanska inte har traditionella växtbäddar som den svenska har. Här används betydligt färre växter men de är noggrant utplacerade i trädgården. Detta gör beskärningen av växterna oerhört viktig (Kawaguchi 2000, s. 66). Eftersom trädgårdarna är till för att njutas av året runt så är vintergröna växter de vanligast förekommande (Kawaguchi 2000, s. 57).

Stenar är ett av de viktigaste elementen i en traditionell japansk trädgård, framhåller Kawaguchi (2000, s. 76). När stenar ska väljas till en gestaltning väljs de efter färg, struktur och den naturliga slitningen. På slitningen kan man se vilken typ av landskap stenarna kommer ifrån – skog, berg, kust et cetera (Kawaguchi 2000, s. 76). Stenarna symboliserar berg och därför är det viktigt att de är naturligt formade och inte tillskurna med skarpa hörn och vinklar (Kawaguchi 2000, s. 78).

Steppingstones eller gångstenar användes från början i te-trädgårdar för att markera vägen genom trädgården. Stenarna kan vara till för en gångväg eller bara dekorativa men de bör alltid se funktionella ut, stenarna bör vara platta och inte ligga för långt isär skriver Kawaguchi (2000, s. 98).

Vatten i trädgården symboliserar floder eller sjöar som finns naturligt i landskapet. Det skapar en kontrast mot de stenar som symboliserar berg (Kawaguchi 2000, s. 85). Vattnet i japanska trädgårdar brukar representeras i form av små dammar, som tenderar att ha en oregelbunden form för en naturlig känsla (Kawaguchi 2000, s. 85).

I trädgårdar som är för små för dammar räcker det ibland med ett stenkar med vatten. Dessa är till för symbolisk rening även om de i

praktiken mest är till för dekoration (Kawaguchi 2000, s. 94).

Sand eller **grus** finns i många japanska trädgårdar, ofta krattad i mönster som representerar vatten. Sanden kan bestå av både sand och fint grus och hör samman med meditation då uttrycket ger utrymme för tankarna att vandra (Kawaguchi 2000, s. 96). Detta element kommer ursprungligen från templens toriträdgårdar (Kawaguchi 2000, s. 34).

Japanska dammen i Bergianska trädgården

Bergianska är en offentlig trädgård och en uppskattad och välbesökt plats där en japansk-inspirerad gestaltning har gjorts med växter väl anpassade till det svenska klimatet. Den Japanska dammen är ett av Bergianska trädgårdens tematiska områden. Exempel på andra tematiska områden är Våtmarken och Skandinaviska fjället. Strukturen på trädgården är centrerad kring en damm med en ö i mitten; ön kopplar till resten av trädgården genom två broar. Där vattnet möter land i trädgården finns en strand av grovt grus. En stor mängd stenar är utplacerade både i vattnet och på land. En besökare som går genom den japanska delen av trädgården leds i en cirkulär rörelse över broarna och runt dammen. På trädgårdens ena sida finns ett naturligt sjölandskap som platsens formgivning tar upp på ett fint sätt, och platsen smälter väl ihop med sin omgivning.

Element som inspirerade gestaltningen

Följande element i Bergianska trädgården gav inspiration till gestaltungsförslaget:

- » Broar (både en böjd polerad, och en grov rak av plankor)
- » Vattnet och kanterna på vattnet
- » Användningen av stenar som skulpturala element
- » Användningen av små barrväxter som ger intryck av miniatyrträd

Växter som inspirerade gestaltningen

Följande växter i Bergianska trädgården gav inspiration till gestaltungsförslaget:

- » Bergtall (*Pinus mugo*)
- » Magnolior av olika storlekar (*Magnolia* spp.)
- » Buxbom (*Buxus sempervirens*)
- » Tall (*Pinus sylvestris*)
- » Skugggröna (*Pachysandra terminalis*)
- » Sävenbom (*Juniperus sabina*)
- » Gullginst (*Cytisus purgans*)
- » Japansk azalea (*Azalea japonica*)
- » Havtorn (*Hippophaë rhamnoides*)
- » Körsbärsbenved (*Euonymus planipes*)

Figur 5. Vy över japanska dammen i Bergianska trädgården. Bilden visar en trädgård med berg och damm. Foto: Elvira Bäckström 22 april 2016.

Figur 6. Bild från Ulf T. Hallbergs trädgård av plantering med buxbom, sten och mossor. Foto: Elvira Bäckström 16 april 2016.

Figur 7. Bild från Ulf T. Hallbergs trädgård av japanskinspirerad damm. Foto: Elvira Bäckström 16 april 2016.

Ulf T. Hallbergs trädgård

Ulf T. Hallberg är en mycket kunnig trädgårdsamatör som äger en privatträdgård i området Brickeberg i Örebro. Trädgården har Hallberg arbetat på att bygga upp och utveckla under 36 år. Många av växterna där är inte bara vackra utan även ovanliga och man kan tydligt se hur Ulf T. Hallberg har hämtat inspiration från jordens alla hörn. Hallberg beräknar att han tillbringar i genomsnitt 20 timmar i veckan i sin trädgård, som är under ständig utveckling.

En stor del av trädgården går i japansk stil och bidrog med mycket inspiration till gestaltungsarbetet. Hela trädgården är ordnad kring en lång, smal gångväg av mörka skifferblock. Runt om i trädgården finns växter som klarar klimatet och har en tydlig japansk karaktär. Exempel på sådana är magnolia, körsbär och bambu. Ulf T. Hallberg berättar att gången är tänkt att fungera som en passage där betraktaren får se trädgården ur olika vinklar.

När besökaren har gått ett tag uppenbarar sig en liten te-paviljong med japanska lyktor och en bänk att sitta på. Från platsen kan man tydligt se den lilla dammen med sitt porlande vatten och höra fågelkvitter. Överallt på oanade platser väntar små installationer. Handblåsta glaspärlor och vindspel hänger lite här och var och under trädens grenar döljer sig små asiatiskt influerade skulpturer. Nedan följer en lista över växter från Ulf T. Hallbergs trädgård som inspirerade gestaltningen.

- » Magnolia (*Magnolia stellata*, *Magnolia x loebneri* 'Merill')
- » Ormhassel (*Corylus avellana* 'Contorta')
- » Buxbom (*Buxus sempervirens*)
- » Idegran (*Taxus* spp.)
- » Japansk lönn (*Acer palmatum*)
- » Bergbambu (*Fargesia muriale*)
- » Blodolvon (*Viburnum sargentii* 'Onondaga')
- » Bergkörsbär (*Prunus sargentii*)
- » Blodplommon (*Prunus cerasifera* 'Nigra')
- » Mossa
- » Katsura (*Cercidiphyllum japonicum*)
- » Tall och gran av olika arter

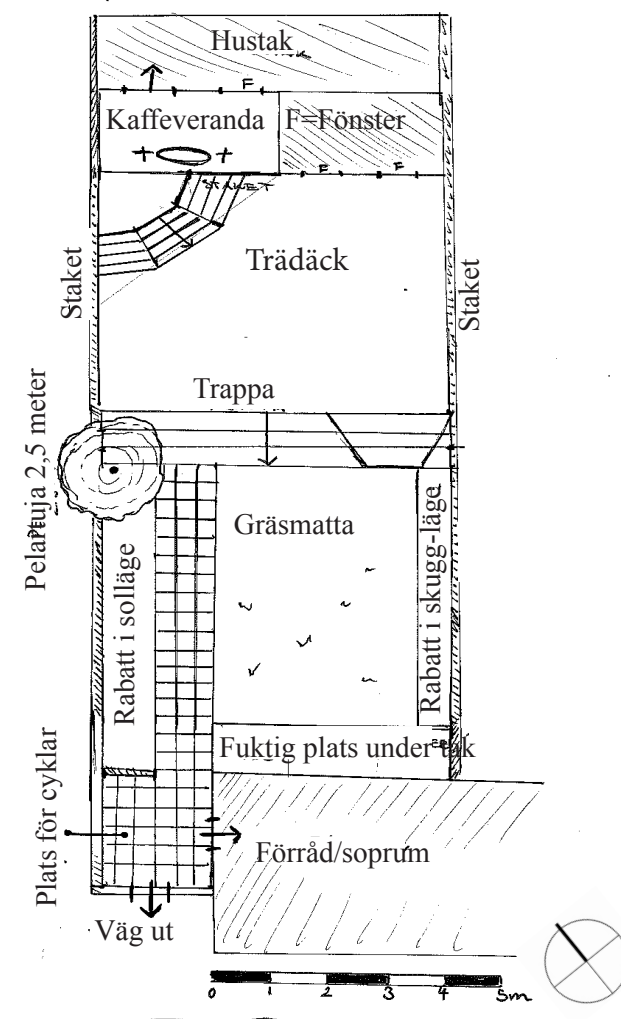
Inventering av platsen för gestaltning

Trädgården i Luthagen, Uppsala, är cirka 6 x 12 meter stor i form av en långsmal rektangel som på alla sidor omsluts av ett cirka 2 meter högt vitt staket. Gården är visuellt avskärmd med mycket få siktlinjer, men man kan höra ljud från en närliggande väg och förskola. Ungefär en tredjedel av trädgårdens yta är täckt av gräsmatta och hälften av ytan upptas av ett relativt nyanlagt upphöjt trädäck. Det finns två rabatter i trädgården. Den större av dem ligger

i soligt läge, medan den mindre ligger i skugga och upplevs som fuktig. Gräsmattan är även den fuktig med inslag av mossor. Det enda befintliga trädet i trädgården är en pelartuja på cirka 2,5 meter som ser ut att vara i god kondition.

Figur 8 och 9. Bilder av trädgården vid tillfället för inventeringen. Foto: Elvira Bäckström 15 april 2016.

Figur 10. Inventeringsplan över trädgården i Luthagen.

Analys av platsen

Analysen av platsen illustreras i form av en analysplan (figur 11) med tillhörande punktlister över platsens positiva och negativa aspekter. Platsens största tillgång är dess avskärmande trästaket och den mest problematiska aspekten är de fuktiga markförutsättningarna.

Positiva aspekter med platsen

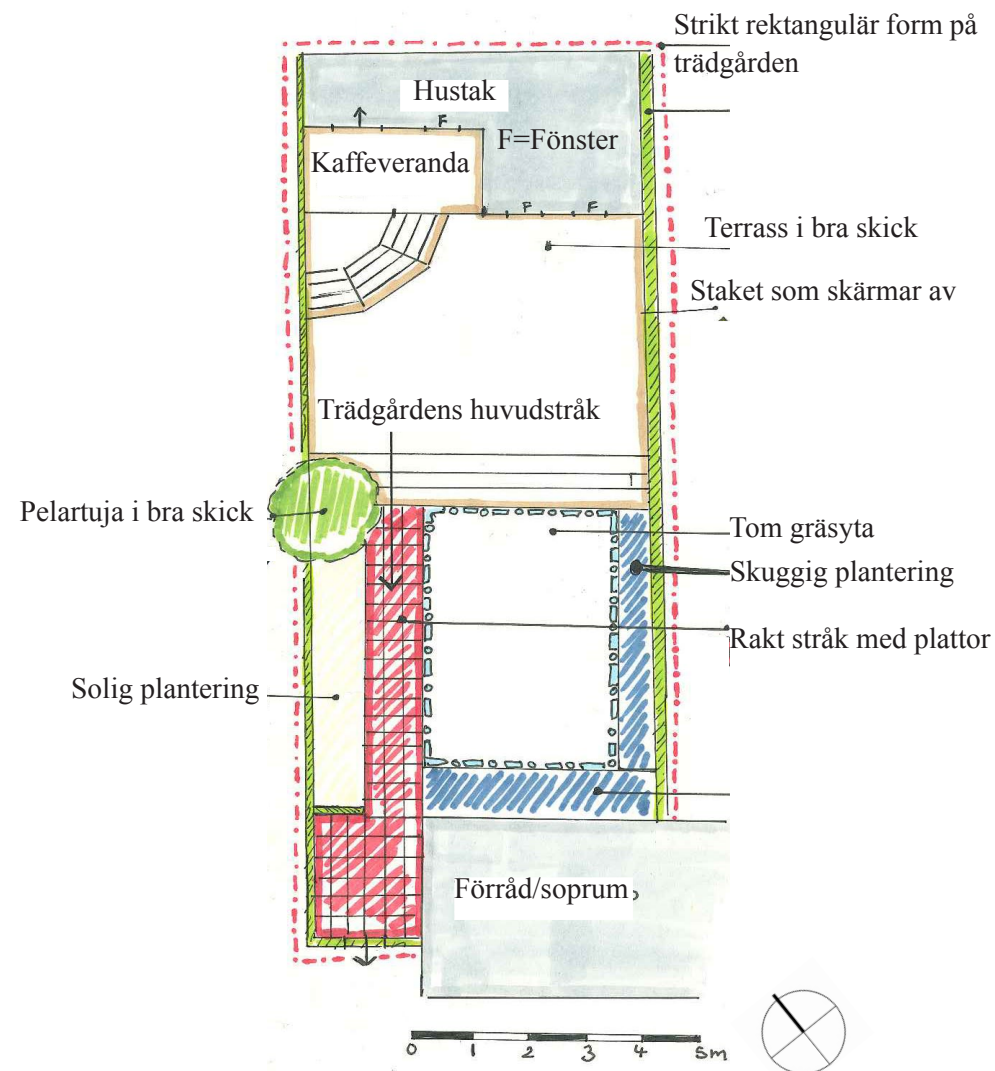
- » Terrass, ny och i bra skick.
- » Två bra samlingsplatser för umgänge, kaffeverandan och terrassen under fönstret.
- » Staketet som skärmar av, skapar privat karaktär och ger god möjlighet att skapa en omsluten trädgård.
- » Befintlig pelartuja i gott skick som ger en etablerad karaktär.
- » Solig rabatt med goda förutsättningar för plantering.

Negativa aspekter med platsen

- » Övergiven känsla.
- » Trädgården saknar element att vila ögonen på.
- » Stråket från husets dörr är förskjuten till en sida av trädgården vilket leder till att man aldrig känner sig ”inne i trädgården”.
- » Fuktig och mossig gräsmatta.
- » Skuggig rabatt som kräver noggrant val av skugg- och fukttåliga växter.
- » Skuggläge under förrådskak där det är svårt att plantera.
- » Störande ljud som kommer från närliggande väg och skola, kan åtgärdas med ljuddämpande grönska.
- » Stel rektangulär känsla på trädgården.

Brukarnas önskemål

Representanten för brukarfamiljen berättar att trädgården används relativt mycket till vardags. Familjen tycker om att sitta ute så fort solen är framme. Familjen har ett lantställe där de spenderar mycket tid i trädgården på somrarna så de vill gärna ha en lättskött trädgård till sin villa. Informanten i familjen tycker bäst om gräsmattan och att kunna gå ut och känna gräset under fötterna. Hon tycker även mycket om trappan och träterrassen som familjen låtit bygga nyligen. Intervjupersonen tycker mindre bra om att det är så lite växter och blommor, och uttrycker att hon skulle vilja ha lite mer liv i trädgården. Om hon själv fick bestämma ska en bit av gräsmattan och de naturliga blåsipporna i trädgården behållas.

Figur 11. Analysplan över trädgården i Luthagen.

Formulering av gestaltungsproblem

För att formulera mitt gestaltungsproblem använde jag mig av Bryan Lawsons kub som modell och metod (se metodavsnittet s. 5-6, figur 1) Bryan Lawson (2005, ss. 84-104) visar hur hans kub fungerar som ett verktyg för att formulera ett problems begränsningar, vilket hjälper designern att finna en lösning på problemet. Kuben illustrerar de olika aspekterna av begränsningar, vilka kan vara antingen interna eller externa. Enligt modellen är de medverkande i gestaltungsprocessen designern, klienten, brukarna och lagstiftarna. Vidare delas begränsningarna upp i grundläggande, praktiska, formella och symboliska begränsningar.

I det totala gestaltungsproblemet som ligger till grund för den här uppsatsen var brukarna och klienten samma person. De enda begränsningarna som lagen utgjorde i det här fallet var att hålla sig strikt till den omslutna ytan på 6 x 12 meter.

Klienten/brukarna fick redogöra för sina önskemål och krav för platsen, och dessa utgjorde en begränsning då de eventuellt inte alltid stämde överens med vad som var möjligt på platsen och inom ramarna för det japanska konceptet för gestaltningen. Brukarnas åsikter framkom genom intervju i samband med inventering och analys av platsen. Det visade sig att brukarna av trädgården vill ha mycket blommor och över lag mer växtlighet i trädgården. De vill inte endast ha städsegröna växter. Detta utgjorde en begränsning då många traditionellt japanska trädgårdar till stor del utgörs av städsegröna eller vintergröna växter.

Designerns egna erfarenheter utgjorde en begränsning eftersom bland annat egen smak, fördomar om den japanska estetiken och begränsad kunskap påverkade slutresultatet. Utöver det tolkades den mängd information som samlades in av samma person som utförde designarbetet.

Interna begränsningar på platsen var ytans storlek och avskildheten (på grund av de höga staketerna). Andra exempel på sådana är att trädäckets bör vara kvar på grund av ekonomiska skäl då det är nybyggt till huset. Externa begränsningar bestod i väder, vind och i viss mån markförutsättningar för rabatterna. Växtematerialet anpassades efter jordarten istället för att modifiera jordarten efter växtvalet. Externa begränsningar var bland annat att stora delar av trädgården ligger i skugga och fuktig miljö och att växter därför behövde väljas med omsorg för dessa lägen.

De radikala begränsningarna för gestaltungsproblemet är ytans tomhet – det finns mycket få växter att arbeta med. De praktiska begränsningarna låg i markmaterialet, storleken på platsen samt sol- och skugglägen på de olika sidorna av trädgården. Sist men inte minst fanns det formmässiga begränsningar som i det här fallet utgörs av konceptet japansk trädgård och att en tolkning måste göras av vad det uttrycket innebär.

Program

De programpunkter som sattes upp för gestaltningen grundade sig både på material från litteraturstudien och de japanska influenser som hämtats från besök i japanskinspirerade trädgårdar. Förutom det baserades programpunkterna även på kartläggningen av brukarnas behov gällande trädgården. Gestaltningen skulle:

- » skapa en småskalig trädgård med japansk känsla och formspråk och inspiration från en ”omsluten trädgård”.
- » gestalta en trädgård anpassad för alla fyra årstiderna.
- » utforma en trädgård med medel till lätta skötselkrav.
- » införa mer grönska på platsen.

Arbetsgång/Process

Det första steget i arbetsprocessen var att samla information och inspiration. Detta insamlades genom litteraturstudien, besöken i de två japanskinspirerade trädgårdarna, bildsökningar och Billbäcks plantskolekatalog. När detta var gjort började arbetet med platsens utformning. När strukturen till trädgården skulle fastställas skissades på flera tänkbara versioner som kunde passa in på det japanska konceptet. Detta gjordes i snabba minutskisser. Därefter utvärderades de olika skisserna utifrån estetik och funktion; de som inte fungerade ur någon av dessa aspekter ströks. När denna sällningsprocess ägt rum fanns två möjliga alternativ kvar, och lösningen blev en kombination av dem bägge.

När de element som skulle finnas med valdes ut hade besöken i japanskinspirerade trädgårdar och litteraturstudie bidragit till att ta fram en ungefärlig bild över vad som borde finnas med för att skapa rätt karaktär. Vatten i någon form, gångstenar och ett blommande träd var exempel på element som borde finnas i trädgården. Det borde även finnas växtlighet som delvis var städsegrön med ett fåtal praktfulla blommande element. I processen med minutskisserna bestämdes placering av större växter med ungefärlig karaktär och storlek. Då placerades även vattenelementet ut och gränserna för planteringarna drogs. Efter detta kvarstod att välja växter och dynamik till planteringarna. Detta gjordes efter en checklista med de växtkaraktärer som var önskvärda.

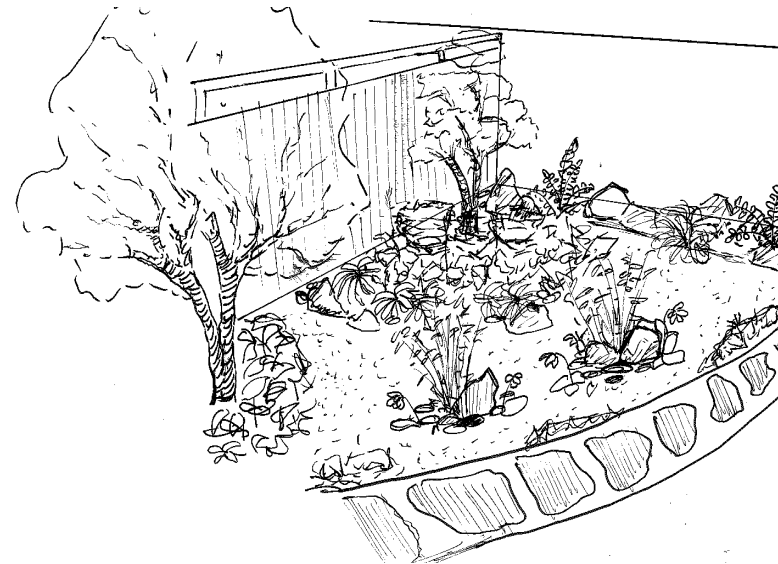
Sökande efter växter med de karaktärerna i *Billbäcks produktkatalog 2013/2013* (Jacobsen & Billbäck 2012/2013) och *Perennkompndium* (Elg, Johnander & Lagerström 2014) var nästa steg i processen. Två eller tre alternativ till de större växterna valdes ut och av dem valdes den som passade bäst för platsen ut. Den andra växten fungerar som ett alternativ om den första inte skulle finnas tillgänglig.

I rabatterna var tanken från början att ha en klassisk trappdisposition med en högre växt längst bak och sluttande höjder fram till planteringskant. Efter skissande och eftertanke förkastades idén eftersom den var mer svensk än japansk. Processen växlade tillbaka till letandet efter referensbilder, då främst på Pinterest, med sökorden *japanese*, *shade*, *plants* och *garden*. Där fanns inspiration till en mer luftig planering med intryck av en rabatt av fint grus med små öar av växter. På detta sätt fick växterna andas och kunde framhäva varandra istället för att täcka och dölja varandra.

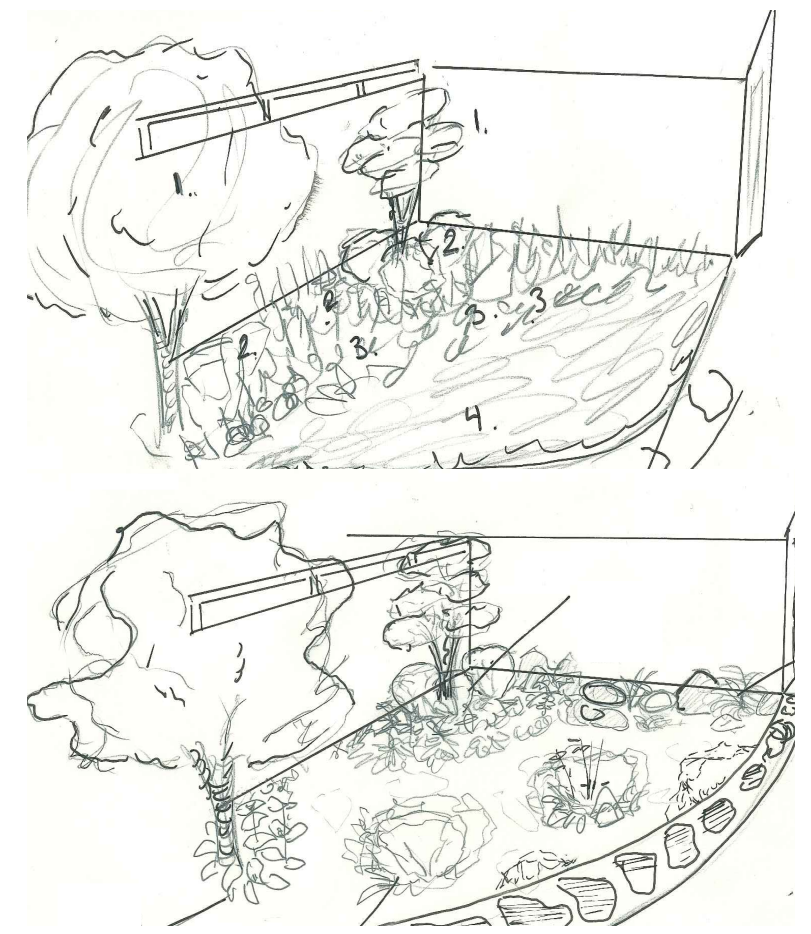
Traditionellt japanska växter som bergbambu, magnolia och körsbär valdes. De traditionellt japanska växterna kombinerades med andra växter med formstarka gren- eller bladverk som till exempel funkior, höstsilverax och liten balsamgran.

De två trädgårdar som besöktes inspirerade i allra högsta grad den slutgiltiga gestaltningen. Man kan se detta exempelvis i växtvalet. I Ulf T. Hallberg trädgård fanns bergbambu som användes för att

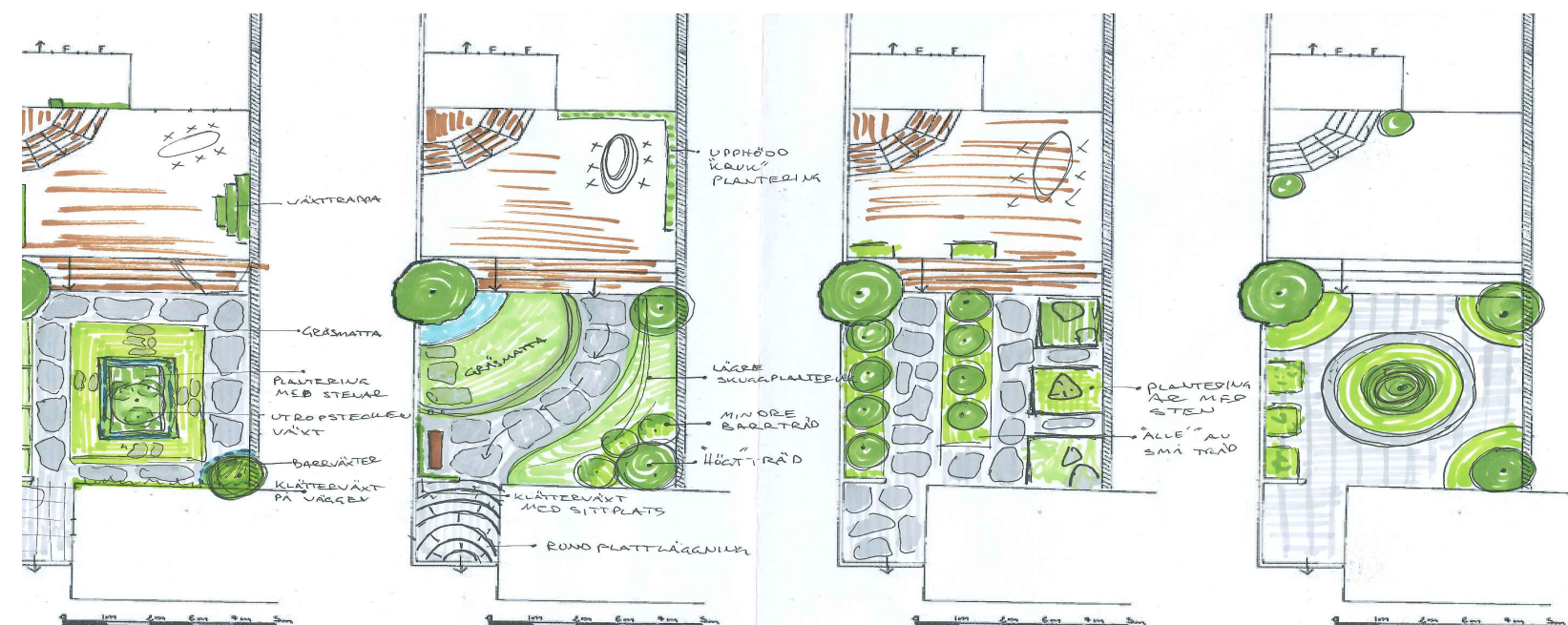
skapa en japansk känsla och kontrastera mot skogen bakom hans tomt. I Bergianska trädgården gjordes besöket just då magnoliorna var i full blom, vilket inspirerade till att använda en magnolia i gestaltningen för att skapa säsongsdynamik och välkomna våren. I växtvalsprocessen var ståndorten en viktig faktor. När inspirationen från den offentliga trädgården skulle omtolkas till en privatträdgård minskades skalan och fokus på detaljer ökade, samtidigt som mindre hänsyn togs till aspekter som slitage och skötselkostnad.

Figur 12. Arbetsskiss över planteringsyta som visar placeringen av växter i form av "öar" i gestaltningen.

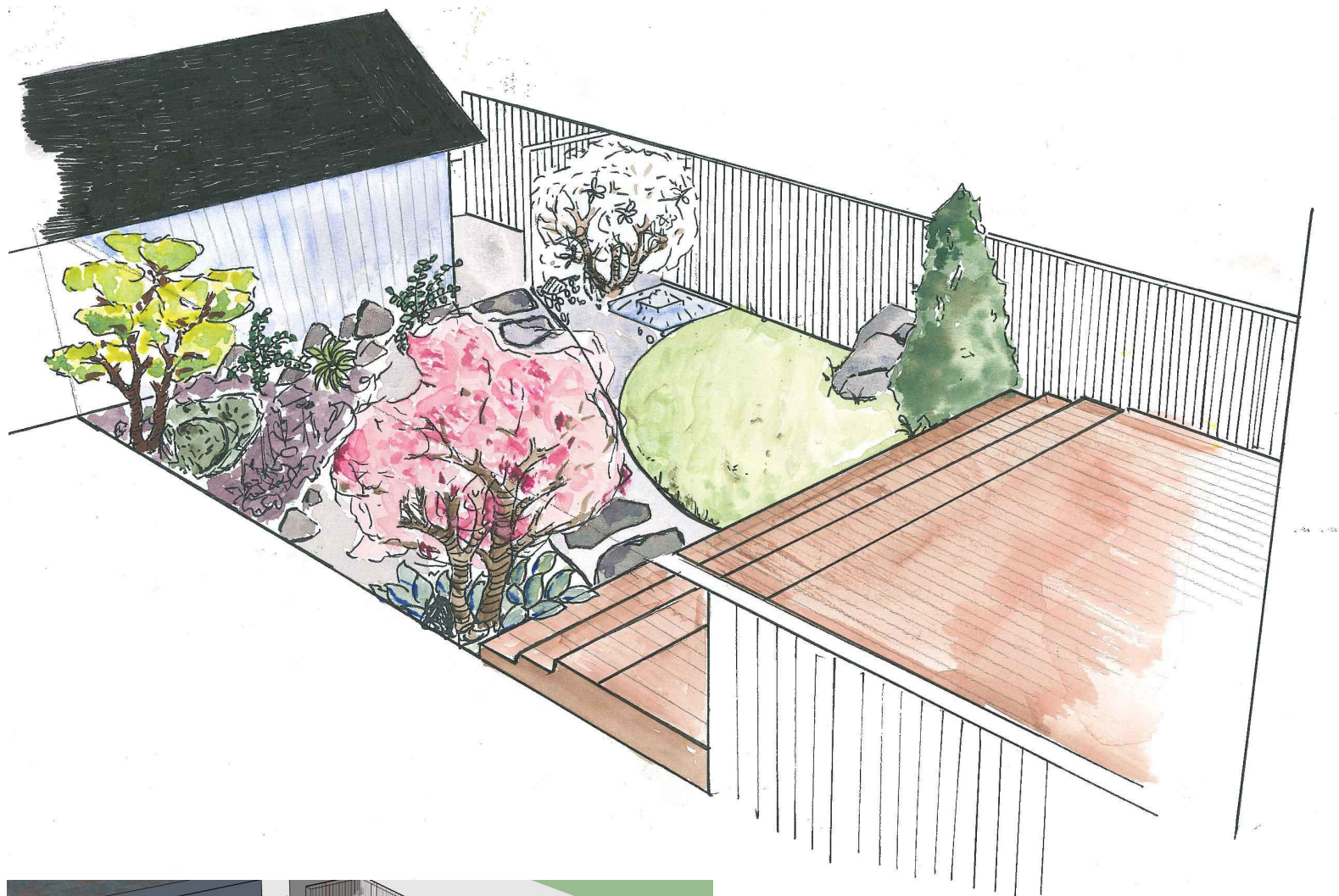

Figur 13. Arbetsskisser för trädgårdens plantering.

Figur 14. Minutskisser som visar hur strukturen på trädgården utvecklats under gestaltningsprocessens tidiga stadium. Skisserna utfördes i den ordning de står (från vänster till höger) för att undersöka olika alternativ, därefter valdes bild nummer 2 i ordningen ut att arbeta vidare med eftersom det upplägget passade bäst in på platsen funktionellt och estetiskt.

Figur 15. Perspektivistisk bild över förslaget. Bilden visar en överblick över förslaget delar, och den japanska karaktären som knyter samman förslaget. Exempel på klassiskt japanskinfluerade element syns i form av magnolian och vattenelementet i trädgårdens ena hörn. Andra exempel är den större grusplanteringen med gyllenlönnen, höstsilveraxen och gruset. Helheten illustrerar dynamiken och storleksförhållandena mellan de olika elementen i gestaltningsförslaget.

Figur 16. Perspektivistisk skiss i SketchUp. Skissen visar vattenelementet vid magnolian (i övre kanten av bilden närmast utgången). Skissen illustrerar även relationer i storlek och proportion mellan olika element i gestaltningen.

Tabell 1. Sammanställning över säsongsdynamiken i gestaltningsförslaget. Säsongsdynamiken hos växterna i trädgården är en viktig del av hur gestaltningen fungerar i praktiken. Dynamiken presenteras i en tabell baserat på när växterna bidrar som mest till karaktären i gestaltningen, indelat efter årstider.

Vinter	Vår	Sommar	Höst
Pelartuja	Körsbär	Lönn	Lönn
Liten balsamgran	Magnolia	Krollilja	Körsbär
Bergbambu	Lönn		Höstanemon
Julros			

Gestaltningsförslag: Japansk trädgård på svenska

Målet med gestaltningen var att uppnå det lugn och den balans som de allra flesta typerna av japanska trädgårdar har. För att inte ge ett trångt och litet intryck valdes små växter och element.

Formen på stråket genom trädgården drogs som en mjuk kurva som böljar genom trädgården. Det gestaltades på det viset för att skapa en organisk rörelse där en besökare får möjlighet att betrakta trädgården ur olika vinklar, komma nära och upptäcka detaljer (figur 18). Gångstråket består av finkornigt grus med steppingstones som leder från träterrassen till utgången på baksidan av trädgården. Träterrassen är nyanlagd, fräsch och fungerar med det japanska konceptet, så den behålls som den är.

På ena sidan av gångvägen finns den enda formella planteringen i trädgården; den består av en visuell bas av fint grus med fyra öar av växtlighet. Varje ”växt-ö” består av en storvuxen växtart med kompletterande lägre växter som omger dem (figur 17).

Längst in i hörnet finns en gyllenlönn med tre städsegröna små balsamgranar i en halvcirkel runt sig. Utanför det växer höstsilverax och hela ”växt-ön” avgränsas av en halvcirkel med naturliga stenar och hakonegräs med en japansk karaktär. Den andra ”växtön” ligger närmast terrassen och utgår från stammen av ett prydnadskörsbärsträd som omges av dagglå funkior. Bland funkciorna finns höstanemoner som blommar på hösten.

De två växtöarna i mitten av planteringen består av cirka en meter hög bergbambu omgiven av naturliga stenar och julrosor som blommar januari-april. Bambun har en särpräglad japansk karaktär och är vintergrön under gynnsamma förhållanden, julrosorna har exotiska vita blommor som väl stämmer in i den japanska karaktären då deras skira blommor får kontrastera mot bergbambuns bladverk.

Området närmast förrådsväggen som är skuggat och fuktigt är en slags stiliserad bergsmiljö skapad med naturlig sten, frilandsadiantum och japansk starr. Detta passar in i platsens karaktär och klarar de tuffa förhållandena i trädgårdens skuggigaste del. På andra sidan om gången omges pelartujan av en cirkelformad gräsmatta, vilket är ett element som brukarna prioriterade och önskade sig. Informanten i brukarfamiljen talade i intervjun om att hon tycker om att komma ut i trädgården och känna gräset under sina fötter på våren. Bredvid gräsmattan finns en smal remsa som har plats för en vackert blommande magnolia och ett litet, en kvadratmeter stort vattenelement i form av en fontän (figur 18). Den består av två kuber på varandra med vatten som stilla strilar ned för dess kanter, vilket skapar en ljudmatta till trädgården.

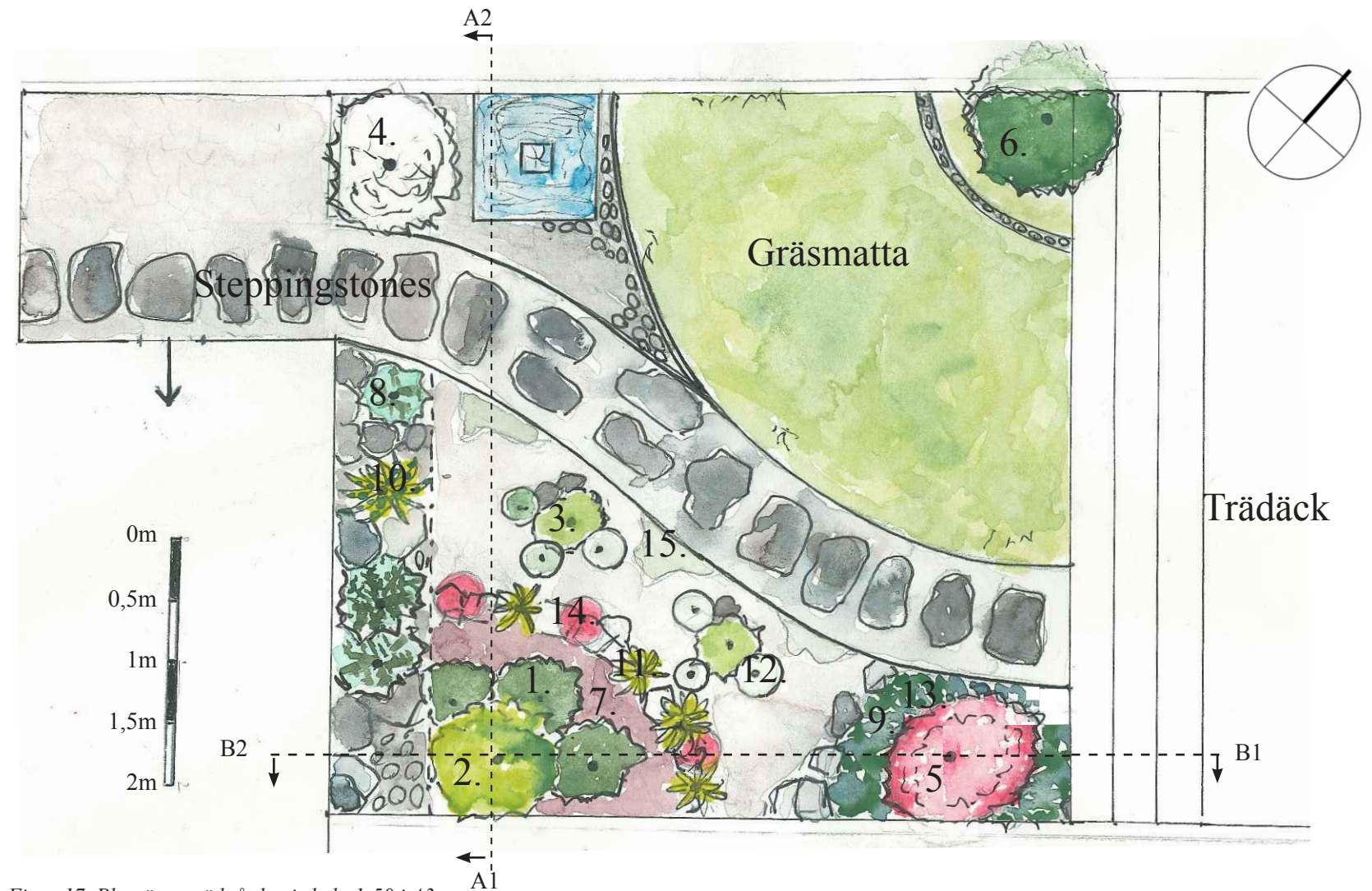

Växtlista

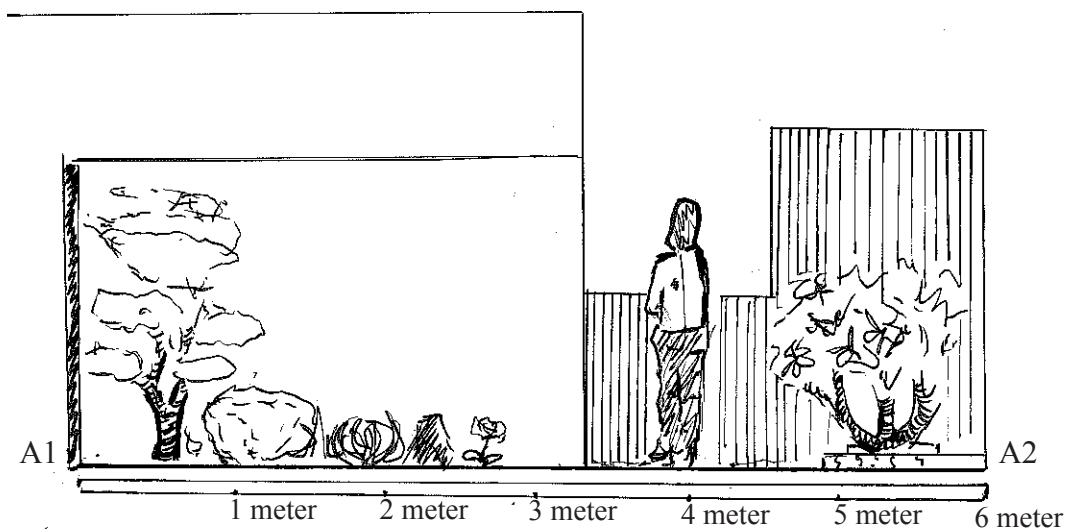
- » 1. *Abies balsamea* 'Nana' - liten balsamgran
- » 2. *Acer shirasawanum* 'Aureum' - gyllenlönn
- » 3. *Fargesia murielae* 'Bimbo' - bergbambu
- » 4. *Magnolia stellata* - stjärnmagnolia
- » 5. *Prunus* 'Accolade' - prydnadskörsbär
- » 6. *Thuja occidentalis* 'Fastigiata' - pelartuja
- » 7. *Actaea simplex* 'Brunette' - höstsilverax
- » 8. *Adiantum pedatum* - frilandsadiantum
- » 9. *Anemone x hybrida* - stor höstanemon
- » 10. *Carex morrowii* 'Variegata' - japansk starr
- » 11. *Hakonechloa macra* - hakonegräs
- » 12. *Helleborus niger* - julros
- » 13. *Hosta Tardiana* - Gruppen 'Halycyon' - blåfunkia
- » 14. *Lilium martagon* - krollilja
- » 15. *Thymus serpyllum* 'Albus' - backtimjan

Ersättningsväxter

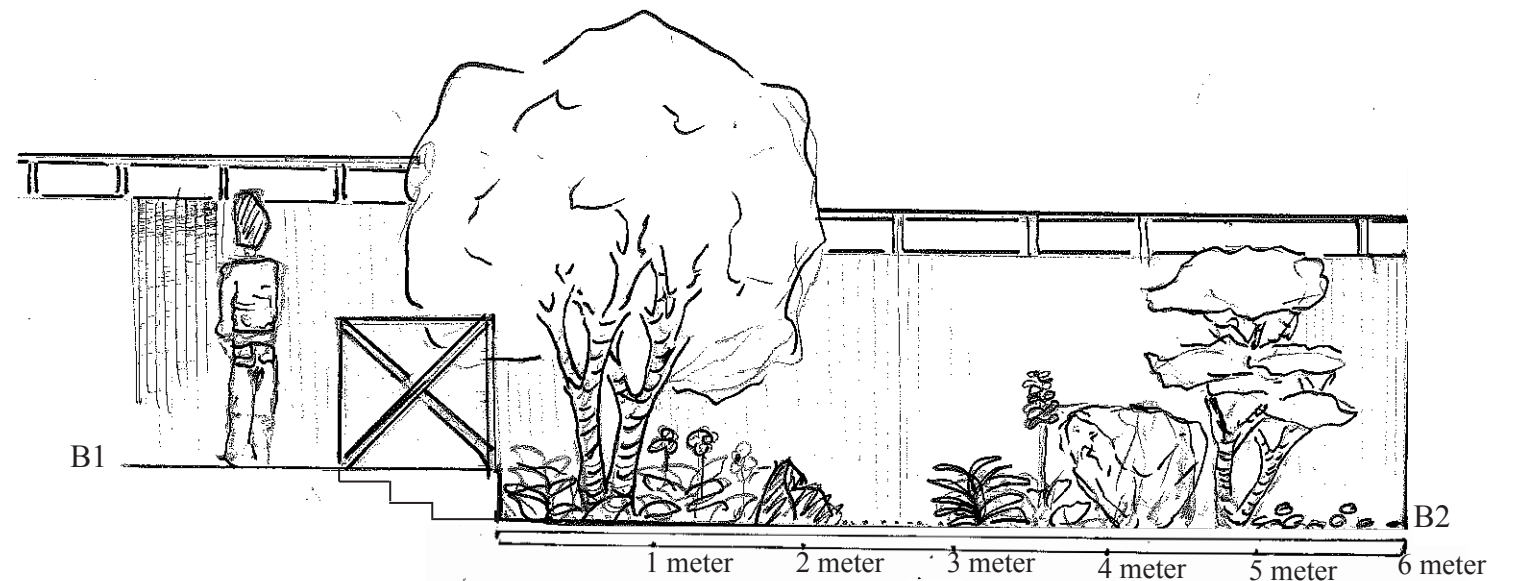
- » *Acer palmatum* 'Osakazuki' - japansk lönn
- » *Fargesia murielae* 'Hareskov' - bergbambu
- » *Magnolia x loebneri* 'Merrill' - hybridmagnolia
- » *Pinus mugo* 'Mops' - bergtall
- » *Prunus nipponica* var. *kurilensis* 'Ruby' - kurilerkörsbär

Figur 17. Plan över trädgården i skala 1:50 i A3.

Figur 18. Snitt A1-A2. Skala 1:50 på A3.

Figur 19. Snitt B1-B2 visar staketet som omger trädgården, en utblick över planteringen med körsbärsträdet och gyllenlönnen.

Diskussion

Syftet med det här arbetet var att utforma ett konkret gestaltungsförslag för en svensk trädgård, med inspiration från japanska trädgårdar.

För att svara på frågan hur en svensk villaträdgård kan gestaltas enligt principerna för en japansk omsluten trädgård har jag formulerat ett svar i form av en gestaltning, applicerad på en specifik plats. Formuleringen av gestaltungsproblemet gjordes med stöd i Bryan Lawsons teori och terminologi (Lawson 2005). Lawson valdes ut eftersom han skriver utförligt om gestaltning och design som process.

De av Lawsons problemformuleringar som var mest användbara vid tillämpningen för den utvalda villatomten i Uppsala var *externa begränsningar* och *estetiska begränsningar*. De *externa*, i form av sollägen, skugglägen och jordfuktighet på platsen, och de *estetiska* blev extra tydliga när de sammanfattades och spaltades upp. När begränsningarna skrevs ned blev det lättare att få en tydlig överblick över dem.

Lawsons metod var främst till nytta i det här arbetet vid struktureringen av problemet samt kategoriseringen av de olika begränsningarna på platsen. Genom att hitta och kategorisera begränsningarna skapades en bättre förutsättning att hitta lösningar på platsens aktuella gestaltungsproblem. Metoden hjälpte även till att se problem som annars troligtvis skulle ha förbisetts.

Detta arbete är inriktat på japanska omslutna trädgårdar men metoden och arbetsgången kan med små ändringar även appliceras på andra, liknande typer av trädgårdar. Platsen som gestaltningen utgår ifrån är ett relevant exempel då det är en mycket vanlig typ av svensk villaträdgård.

Sökande efter information och inspiration

Informationssökningen i detta arbete bestod av litteraturstudier om japanska trädgårdar och japansk trädgårdskultur. En bok stod för den främsta insamlingen av fakta. Man kan diskutera om det inte hade varit fördelaktigt att använda sig av mer än en källa att referera till i litteraturstudien för att ge en mer nyanserad bild, men då denna litteraturstudie endast är tänkt att ge en kontext och kunskap för formspråk vid gestaltning ansåg jag att boken *Serene Gardens* av Kawaguchi (2000) räcker för att göra detta. Det kan även vara fördelaktigt för att ge en samlad och enhetlig bild.

I insamlingen av information ingick även att studera platsen för gestaltungsförslaget, vilket gjordes genom inventering och analys. Platsen besöktes bara en gång för inventering och analys. Återbesök på platsen under gestaltungsprocessens gång hade varit fördelaktigt, eftersom det i en gestaltungsprocess finns risk att en designer blir blind för bristerna i sitt eget förslag. Detta är något jag lade märke

till under arbetets gång.

Inspirationssökningen utgjordes av litteraturstudien, besöken i två japanskinspirerade trädgårdar samt bildsökningar. Något som bör diskuteras är att inspirationen är hämtad från en privat och en offentlig trädgård. Eftersom gestaltningen är en privat trädgård måste således inspirationen från den offentliga anläggningen omtolkas och bearbetas innan den inkorporeras i den privata platsens utformning.

Programmet och gestaltningen

Utifrån analysen av platsen och det färdiga konceptet (japansk omsluten trädgård) utvecklades programpunkterna för gestaltningen. Programmet var ledande genom gestaltungsprocessen och fungerade som ett förtydligande över vad som var viktigt.

Ur litteraturstudien kan man utläsa att det i japansk trädgårdstradition är viktigt att trädgården är redo att betraktas året runt; därför blev årstidsvariation en programpunkt. I japanska trädgårdar innebär det ofta många vintergröna och städsegröna växter, medan den här gestaltningen till stor del fokuserar på blomning, höstfärg och bladstrukturer.

Denna lösning valdes i och med brukarnas önskemål om växter med dekorativ blomning. Trots dessa skillnader strävar gestaltningen efter en karaktär av det lugn och balans som kännetecknar japansk trädgårdskultur.

Ett annat önskemål hos platsens brukare är en trädgård som är relativt lätt att sköta, vilket utgjorde en utmaning då japanska trädgårdar ofta kännetecknas av att vara noggrant skötta, klippta och formade. Om man förenklar det hela kan man säga att den japanska trädgårdskulturen och den lättskötta trädgården är varandras motsatser. Denna motsättning hanterades i gestaltningen genom val av växter som behöver mindre skötsel och som har ett småvuxet formstarkt växtsätt. Exempel på sådana växter är bergbambu och liten balsamgran som båda används i gestaltningen. Men skötseln på trädgården innefattar mer än enbart lignoserna som växer där. En stor del av trädgården är täckt av grus, där ogräs lätt kan spridas. Även om växterna i trädgården till större delen är sådana som inte sprider sig påtagligt kan ogräs komma utifrån. Detta är en aspekt där kompromissen mellan det japanska och det lättskötta blir påtaglig. I det här fallet har karaktären fått gå före skötseln. Argumentet för detta är att trädgårdens yta är så pass liten att sporadisk ogräsrensning inte räknas som hög skötselnivå.

Det som gör denna trädgård lätt att sköta är att lignoserna i stort sett inte behöver någon beskärning som kräver trädgårdskompetens. Det är bara en liten gräsyta att klippa och förutom det och ogräsrensning krävs i stort sett ingen skötsel.

Slutresultatet på skötselnivån blev sammanfattningsvis en

kompromiss mellan det traditionellt japanska och brukarnas krav.

Sista programpunkten var att införa mer grönska på platsen vilket stod i kontrast till att inte vilja fylla platsen med för mycket växter och därmed skapa en trängd känsla. Detta löstes med idén om öar av växter i en annars sparsam plantering och mycket grus och sten som skapar struktur i trädgården.

Brukarnas önskemål

I gestaltungsarbetet togs hänsyn till brukarnas önskemål när det var möjligt, och de utgjorde en viktig faktor i beslutsprocessen. När önskemålen var i konflikt med konceptet hittades kompromisser. Man kan fråga sig om det inte hade varit positivt för arbetet att utesluta brukarna som en faktor i beslutsfattareprocessen. Men eftersom det i en verklig gestaltningssituation är de som ska använda trädgården och bo där är deras åsikt i allra högsta grad betydande och arbetet skulle inte vara komplett utan att ta hänsyn till dessa.

En annan faktor att ta hänsyn till är designerns egna åsikter och preferenser, vilka sammanlagt är en av de faktorer som har störst påverkan på slutresultatet. Det finns alltid en risk att det personliga omdömet kan stå i vägen för en gestaltning som är anpassad för platsens förutsättningar och brukarnas behov.

Platsens förutsättningar och växtvalet

Hur mycket påverkade egentligen platsens förutsättningar slutresultatet på gestaltningen? Efter insamlandet av information hade jag en relativt tydlig bild av vad som skulle skapas och vilka karaktärer som var önskvärda. Men i motsats till vad man skulle kunna tro var det när den abstrakta idén om en japansk trädgård fick möta en verklig miljö i Sverige som gestaltungsprocessen blev riktigt intressant. En idé är ingenting utan en plats och det är med hjälp av begränsningarna som en gestaltning tar form, så som Bryan Lawson uttrycker i *How Designers Think* (2005). Det var främst begränsningarna från platsens förutsättningar som drev gestaltningen framåt.

Innan man går in på de specifika förutsättningarna på platsen för växtmaterialet bör vissa grundläggande motsättningar mellan en svensk trädgård och en japansk gestaltning diskuteras. En sådan grundförutsättning är de svenska husens fasader som i allra högsta grad påverkar hur en trädgård uppfattas och upplevs. En annan grundläggande faktor är den omgivande miljön. Även om man inte kan se den inifrån platsen ligger intrycken av det svenska landskapet kvar i besökarens minne och påverkar upplevelsen.

Exempel på gestaltungsproblem på platsen var de fuktiga och skuggiga förutsättningarna för växterna. Detta stod i vägen

för vissa karaktärer som annars hade varit önskvärda. Det är till exempel svårt att hitta barrväxter som trivs i fuktiga lägen. Att ytan som trädgården täcker är så pass liten utgjorde även det ett gestaltungsproblem. Den lilla ytan begränsade antalet element man kunde använda sig av i gestaltningen och samtidigt skapa en harmonisk plats som inte upplevs som trång.

I växtvalet kan man diskutera vissa val av växter. Är höstsilverax exempelvis verkligen en växt som passar in i en japansk trädgård? Mitt svar på den frågan är ja, arten är naturlig, diskret men grafiskt formstark, och även om det inte är en japansk växt passar den in i konceptet. Varje växt ska inte bara stå för sig själv och ha en japansk karaktär, det är samspelet mellan de olika växterna och materialen i trädgården som ska skapa en japansk helhets känsla av balans och lugn. Strävan efter den japanska karaktären var ledande för varje beslut i gestaltungsprocessen, i allt från struktur- till växtval. Men det är när idén om en japansk trädgård fått möta platsens begränsningar som gestaltningen fått liv och blivit spännande. Den japanska karaktären ligger i balansen och symboliken i gestaltningen, lika mycket som i de traditionellt japanska elementen.

Problematik och vidare frågor

Med gestaltningen som metod svarar denna uppsats på frågan ”Hur kan en svensk villaträdgård gestaltas enligt principerna för en japansk omsluten trädgård?” Gestaltningen är en exemplifiering på hur detta kan utföras. En problematisk fråga är huruvida man kan avgöra om denna gestaltning är gestaltad efter principerna hos en japansk omsluten trädgård?

Man kan se att detta är gjort genom att jämföra litteraturstudien om omslutna trädgårdar med det slutgiltiga resultatet och leta efter likheter och skillnader. En *tsuboniwa* är en liten trädgård som av väggar, murar eller häckar är avskild från omgivningarna. Det kan vi se stämmer överens med platsen för gestaltningen. Element som grus, sten och steppingstones används ofta i en omsluten trädgård och används även i denna gestaltning. En omsluten trädgård definieras främst av sin avskildhet och knappa storlek och lånar i övrigt sin karaktär från andra typer av japanska trädgårdar.

Problematiken börjar när man ska diskutera om ”känslan” av en japansk trädgård infinner sig. Det är individuellt från person till person vad man uppfattar som en japansk känsla och går inte att mäta. Man kan objektivt se att gestaltningen bygger på växter och element som enligt studerad litteratur återfinns i traditionellt japanska trädgårdar.

Om jag kunde göra om arbetet från början idag skulle jag i ett tidigare skede inrikta mig i min informationssökning för att specificera mig på omslutna trädgårdar och lägga mer tid på det för att få en smidigare arbetsprocess.

Vid sidan av den här uppsatsen finns frågor kvar att vidare undersöka, till exempel hur denna arbetsgång fungerar om den appliceras på en annan trädgårdskultur som är mer olik den svenska trädgårdskulturen. Och hur skulle gestaltungsförslaget fungera på platsen om det anlades i verkligheten? En annan intressant fråga är hur en person från Japan skulle tolka och uppfatta gestaltningen.

Referenser

- Berg, P. G. (2015). Fungerande täthet i framtidens städer. *Gröna Fakta* [Tidningen Utemiljö], 2/2015 <http://www.tidningenutemiljo.se/wp-content/uploads/2015/04/Gröna-Fakta-nr-2-2015-Förtätning.pdf> [2016-07-13]
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Billbäck, K. & Jacobson, C. (2012/2013). *Billbäcks produktkatalog 2012/2013*.
- Elg, R., Johnander, V. & Lagerström, T. (2014). *Perennkompodium*. Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. [Opublicerat material].
- Flickr (2016). www.flickr.com
- Hernberg, M. (2000). *Trädgårdar i Sverige inspirerade av japansk trädgårdskultur*. (Examensarbete 2001:487). Institutionen för landskapsplanering. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Holm, C. (1996). *Inspiration från japanska trädgårdar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Instagram (2016). www.instagram.com
- Kawaguchi, Y. (2000). *Serene Gardens: Creating Japanese Design and Detail in the Western Garden*. London: New Holland Publishers (UK).
- Keane, M.P. (1989). Tsubo Niwa: Japanese Courtyard Gardens. *Kyoto Journal*, Vol:Kj11. Tillgänglig: <http://www.kyotojournal.org/gardens/tsubo-niwa-japanese-courtyard-gardens/> [2016-05-02]
- Lawson, B. (2005). *How Designers Think: The design process demystified*. Oxford: Architectural Press.
- Pinterest (2016). www.pinterest.com

Figurer

Figur framsida: Elvira Bäckström.

Figur 1. Lawsons kub, efter originalbild i Bryan Lawsons bok *How Designers Think* 2005, s. 106. Modifierad illustration: Elvira Bäckström.

Figur 2: [Fotografi] CC0. Public domain: Hämtad 2016-05-16 <https://pixabay.com/sv/japan-japansk-tr%C3%A4dg%C3%A5rd-bro-skog-86183/>

Figur 3: [Fotografi] CC0. Public domain: Hämtad 2016-05-16 <https://pixabay.com/sv/zen-tr%C3%A4dg%C3%A5rd-stenar-f%C3%A4lt-plan-1030763/>

Figur 4: [Fotografi] CC0. Public domain: Hämtad 2016-05-16 <https://pixabay.com/sv/japansk-tr%C3%A4dg%C3%A5rd-japan-1176934/>

Figur 5-19: Foton och illustrationer av Elvira Bäckström.